

Araştırma Makalesi/ Research Article

Türkiye’de Sezaryen Sonrası Vajinal Doğumla İlgili Web Sitelerinin Nitel Analizi: Bir Doküman Analizi

Qualitative Analysis of Websites About Vaginal Birth After Cesarean Section in Turkey: A Document Analysis

Elif Tuğçe Çitil¹ Funda Çitil Canbay² Hatice Kayrak³

¹Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Kütahya, TÜRKİYE

²Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Erzurum, TÜRKİYE

³Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Şanlıurfa, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 19/05/2023

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 23/11/2023

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Turkey, Published online: 04/06/2024

ÖZ

Amaç: Bu çalışma Türkiye’de sezaryen sonrası vajinal doğum (SSVD) hakkında web sitelerinin özelliklerini ve içeriklerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yöntem: Araştırma niteliksel bir doküman analizidir. Araştırmada doküman tarama modeli uygulanmıştır. Tarama işlemi Nisan-Ağustos 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Google arama motorunda amaçlı örnekleme kriterleri için, “SSVD”, “SSVD bilgi”, “SSVD riskler” ve “bir kez sezaryen hep sezaryen” anahtar kelimeleriyle, aktif ve çok kullanılan 65 web sitesi analiz edilmiştir. Analizde betimleyici doküman analizi uygulanmıştır. Kalite değerlendirme Silberg’in hesap verilebilirlik kriterlerine göre derecelendirilmiştir.

Bulgular: Bulgularda web sitelerinin 23’ü yeterlilik kriterlerini karşılamıştır. Anonim sitelerde daha çok gebelerin kullandığı ve kadınların deneyimlerini paylaştığı forumlara dayanıyordu. Web sitelerinde genelde bilgi alışverişi yapıyordu. Web sitelerinin kurulum amaçları çoğunlukla finansman sağlamak ya da reklam amaçlı olarak özel hastaneler ve klinisyenler tarafından kurulmuştu. Web sitelerinde tıp terminolojisi yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak devlet organları tarafından kurulan sağlık hizmetlerine dayalı az sayıda web siteleri SSVD hakkında kanıtla dayalı bilgileri uygun bir şekilde sunmuştu.

Sonuç: Sezaryen sonrası vajinal doğum hakkında bilgi sağlayan web sitelerinin içerikleri kurulum amaçlarına göre değişiklik göstermektedir. Türkiye’de web sitelerinin güvenilirliği ve sezaryen sonrası doğum tercihlerinde doğru katkı sağlamak için gebe dostu web siteleri tasarlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İnternet, sezaryen sonrası vajinal doğum, Türkiye, web siteleri

ABSTRACT

Objective: This study was carried out to examine the features and content of websites about vaginal birth after cesarean (VBAC) section in Turkey.

Methods: The research is a qualitative document analysis. The document scanning model was applied in the research. Scanning was carried out between April 2021 and August 2021. For purposeful sampling criteria in the Google search engine, 65 active and widely used websites were analyzed with the keywords "VBAC", "VBAC information", "VBAC risks" and "once cesarean section always cesarean section." A descriptive document analysis was applied to the study. Quality assessment is graded according to Silberg's accountability criteria.

Results: In the findings, 23 websites met the qualification criteria. It was based on forums used mostly by pregnant women and where women shared their experiences on anonymous sites. Information was exchanged on the websites. The websites were set up by private hospitals and clinicians, mostly for financing or advertising purposes. Medical terminology is widely used on websites. However, a few healthcare-based websites established by government bodies have appropriately presented evidence-based information on VBAC.

Conclusion: The contents of the websites providing information about vaginal birth after cesarean section vary according to the purpose of creation. Pregnant-friendly websites should be designed to ensure the reliability of websites in Turkey and to make the right contribution to post-cesarean birth preferences.

Keywords: Internet, Turkey, vaginal birth after cesarean, websites

ORCID IDs of the authors: ETÇ: 0000-0003-2815-7010; FÇÇ: 0000-0001-7520-4735; HK: 0000-0001-6039-189X

Sorumlu yazar/Corresponding author: Funda Çitil Canbay

Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Erzurum, TÜRKİYE

*Bu çalışma 11-14 Kasım 2021 tarihinde 6. Ulusal 5. Uluslararası Ebelik Kongresi, Ankara’da sözel sunum olarak özet bildiri kitabında yayınlanmıştır.

e-posta/e-mail: Midwifefunda23@gmail.com

Atf/Citation: Çitil ET, Canbay FÇ, Kayrak H. (2023). Türkiye’de Sezaryen Sonrası Vajinal Doğumla İlgili Web Sitelerinin Nitel Analizi: Bir Doküman Analizi. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi. 7(2), 349-357. DOI:10.38108/ouhcd.1297518

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Dünya genelinde internet kullanma oranı giderek artmaktadır. Dünya nüfusunun %67.9'unun 2022 yılında internet kullandığı anlaşılmıştır (Internet World Stats, 2023) ve Türkiye'de ise, her geçen yıl internet kullanma oranlarında ciddi artışlar gözlenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2021 verilerine göre, Türkiye'de internet kullanan bireylerin oranı %92 olarak bildirilmiştir. İnternet kullanım oranı cinsiyetlere göre incelendiğinde ise bu oranın kadınlarda %77.5 olduğu bildirilmiştir (TÜİK, 2021). Günümüzde internet sağlıkla ilgili konularda bilgi almada ve karar vermede küresel anlamda öneme sahiptir. Bilindiği kadarıyla web siteleri sağlıkla ilgili kararları etkilemektedir (Shorten ve ark., 2019).

Kadınlar sezaryen sonrası vajinal doğum (SSVD) kararlarında web sitelerinin özelliklerinden etkilendiği düşünülmektedir (Peddie ve ark., 2015; Shorten ve ark., 2015). Genelde web sitelerinin içerdiği bilgilerin güvenliği sağlık profesyonelleri ve bilim çevreleri tarafından endişe kaynağıdır. Çünkü internet içerikleri ve kalitesi hakkındaki konular tartışmalıdır (Bantan ve Abenhaim, 2015; Peddie ve ark., 2015). Literatürde inovatif kadın ve aile dostu internet sitelerinin teşviki ve kullanımı hakkında öneriler mevcuttur (Chen ve ark., 2023). İnternette sağlık içeriklerinin değerlendirilmesi ve iyi bir web sitesinin neleri içermesi gerektiğine dair kurallar bulunmaktadır. Fakat sorun istenen ölçütlerin çoğu yerine getirilse bile, sağlanan bilgilerin tümünün güncelliğinin ve güvenilirliğinin kontrol edilmemesidir (Bantan ve Abenhaim, 2015). Web sitelerinin erişimi kolay olsa da, sitelerdeki kalite çalışmaların eksik olması, web sitelerindeki bilgilerin hatırlanmasında güçlük çekilmesi, bilgilerin yanlış ve yanıltıcı ihtimali tartışmalıdır (Bantan ve Abenhaim, 2015). Whitelaw ve ark., (2014) SSVD araştıran kadınların internette eksik bilgi ile karşılaştıklarını bildirmiştir (Peddie ve ark., 2015) Bu nedenle gebelere doğum şekillerinde karar vermeleri konusunda söz sahibi olmaları ve güvenilir bilgiler elde etmeleri amacıyla kadın dostu web değerlendirme araçları gereklidir (Bantan ve Abenhaim, 2015). SSVD uygun kadınlarda güvenilir, düşük riskli, başarı oranı yüksek ve önerilen bir doğum şeklidir (Tahseen ve Griffiths, 2010; Bonzon ve ark., 2017; Keedle ve ark., 2019). Tahseen ve Griffiths (2010) SSVD'un maternal morbiditeye ilişkin mevcut veriler göz önünde bulundurularak kadınların uygun bilgi kaynaklarına yönlendirilmesini bildirmiştir.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2018 verilerine göre tüm doğumların %52'sinin sezaryenle gerçekleştirildiği bildirilmiştir (TNSA, 2018). Aynı zamanda SSVD'un, günümüzde artan sezaryen oranlarını azaltmak açısından faydalı olduğu anlaşılmıştır (Németh ve Molnár, 2017) ve Türkiye tarafından uygun gebelerde SSVD desteklenmektedir (Şentürk Erenel ve Pelit Aksu, 2017). Çalışmalarda, SSVD konusu tartışmalıdır (Dahlen ve Homer, 2013) ve SSVD kararlarını etkileyen faktörler arasında kadınların bilgi edinmesinin yer aldığı bildirilmiştir (Basile Ibrahim ve ark., 2020; Canbay ve Çitil, 2022). Attanasio ve ark., (2019)'nın bir çalışmasında ise, sezaryen öyküsü bulunan kadınların doğru bilgi kaynaklarına yönlendirilmeleri sonucunda yaklaşık yarısının sonraki doğumunu vajinal yolla yapmak istediğini belirlenmiştir. Kadınların SSVD tercih nedenleri, ameliyat korkusu, sezaryen sonrası involüsyonun gecikmesi, medya ya da internet kaynaklarının etkisi ve pozitif doğal doğum deneyim isteği olarak bildirilmiştir (Dahlen ve Homer, 2013; Attanasio ve ark., 2019; Canbay ve Çitil, 2022).

Uluslararası sınırlı sayıda çalışmada SSVD hakkında web içeriklerinin gebelerin doğum kararlarını etkilediği bildirilmiştir (Whitelaw ve ark., 2014; Bonzon ve ark., 2017; Chen ve ark., 2023). Türkiye'de SSVD ile ilgili web sitelerinin kalite ve içeriklerinin incelenmesi ile ilgili gerçekleştirilen nitel ya da nicel tasarımda yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nitel desende doküman analizi çalışması ile SSVD hakkında gerçekleştirilen web sitelerinin uygunluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi açısından literatürdeki bilgi boşluğunu doldurabilecek niteliktedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de SSVD hakkındaki içeriklerle ilgili web sayfalarının nitelik ve bilgi içeriklerinin incelenmesidir. Bu doğrultuda Türkiye'de SSVD hakkında web siteleriyle ilgili şu sorulara yanıt aranmıştır; (I) Web sitelerinde SSVD hakkında hangi konulara değinilmiştir? (II) Web siteleri kimler tarafından kurulmuş, web sitelerinin hedef kitlesi kimlerdir ve web sitelerinin içerikleri nasıldır? (III) Bu web sitelerine erişimin nasıl sağlanmakta ve bu web sitelerinin kurulum amaçları nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın türü

Bu çalışma Nisan-Ağustos 2021 tarihleri arasında Türkiye'de sezaryen sonrası vajinal doğum (SSVD) ile ilgili web sitelerinin incelenmesi amacıyla yapılmış nitel desende bir doküman

analizidir. Makalenin yazın standardizasyonu COREQ ve SRQR kılavuzlarına uyumlu olarak düzenlenmiştir.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklem Türkiye'deki "Google" arama motorundan erişim sağlanabilen ve aktif web siteleridir. Web sitelerinin analizi yapılmadan önce SSVD hakkında web tabanlıları toplandı ve incelendi. Web sitesi örneklerine "Google" arama motorundan ulaşıldı. Web sitesi taramaları <http://www.google.com.tr/> arama motorunda SSVD hakkında bilgi sunan Türkçe web sitelerine ulaşılarak yapılmıştır. Taramalarda "SSVD", "SSVD bilgi", "SSVD riskler", "Sezaryen sonrası vajinal doğum" ve "bir kez sezaryen hep sezaryen" anahtar kelimeleri kullanılarak toplam 65 web sitesi bulunmuştur.

Ebelik alanındaki kadın yazarlar nitel araştırmalar ve doküman analizi konusunda eğitilmiştir. Resim, grafik gibi bilgiler içeren web sitesi özellikleri incelendi. Web sitelerinin incelenmesi sonucu web siteleri belli başlıklar altında kayıt edildi. Örneğin; web sitelerinde SSVD tanımı yapılmış mı, web sitelerinde SSVD betimleyen/hatırlatan sembol, işaret vb. kullanılmış mı, web siteleri bireylere yönelik tutumların olumlu yönde değiştirilmesinde faydalı mı gibi başlıklar altında incelenip kayıt altına alındı. Yapılan araştırma sonucunda 65 web sitesine ulaşılmaya rağmen bu web sitelerinin 23'ü, yeterlilik kriterlerini karşıladı. Bu çalışmada 21.web sitesi irdelendiğinde veri doygunluğu sağlandığı anlaşıyordu. Ancak güvenilirliğin sağlanması amacıyla 2 web sitesi daha incelendi. Web sitelerinin dâhil edilme kriterleri, Nisan-Ağustos 2021 tarihleri arasında Türkiye'de SSVD konusunda en popüler, ardışık web tabanlı sitelerinin aktif ve ulaşılabilir olmasıdır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için gerekli verilerin toplanmasında doküman incelenmesi yapılmıştır. Web siteleri, yazarlar birbirinden bağımsız olarak en az 4 kez ve ayrıntılı olarak incelendi. Ayrıca yazarlar taramalarda ve kodlamalarda kısa notlar aldılar. Web siteleri içerik ve şekil yapı incelemesi Silberg ve arkadaşlarının (1997) hesap verilebilirlik kalite ilkelerine göre incelendi. Web sitesi kriteri karşılıyorsa 1, karşılamıyorsa 0 puanı verilmektedir. Bir site yedi kriterden en az dördünü karşılıyorsa hesap verebilirlik için yeterli kabul edilir (Silberg ve ark., 1997). Aynı zamanda betimsel içerik analizi yapıldı.

İlk yazar literatür bilgileriyle bir kodlayıcı rehber oluşturmuştur (Basile Ibrahim ve ark., 2020;

Kushniruk, 2019; Ködmön, 2018; Bantan ve Abenhaim, 2015; Lee ve ark., 2014). Kodlayıcı rehberde; web sitesindeki hangi bilgilerin bulunduğu, tanımlar, hatırlatıcı terimler, üslup, semboller, forum bölümü, web sitesinin amacı, forum bölümünün kullanım amacı, web sitesinin kurucusu, web sitesinin potansiyel faydaları hakkında araştırmacıların kanaati resimler/figürler ve benzerleri hakkında betimleyici ifadeler bulunmaktadır. Kodlayıcı rehberin uzman görüşü ebelik ve hemşirelik alanındaki 6 akademisyenden alındı.

Kodlayıcı rehberi tüm yazarlar kullandı. Sonraki aşamada web siteleri irdelenerek kodlama yapıldı. Araştırmacılar birbirinden bağımsız olarak kodlama çalışmaları ile araştırmaları inceledi. Her bir web sitesi oluşturulan kodlama rehberi doğrultusunda tüm yazarlar, tek tek incelenip yapı, içerik ve kategorik olarak değerlendirildi. Kodlama, web sitelerinden toplanan veriler işlenerek sunuldu. Yazarlar kodlanan metni, detaylı olarak tekrar gözden geçirdi. Tüm yazarlar tarafından yapılan kodlamalar detaylı olarak incelenip, görüş birliği sağlanması ile çalışmanın güvenilirliği artırıldı. Veri doygunluğu sağlanana kadar kodlama işlemi tamamlanmıştır. Analizinde herhangi bir program kullanılmamıştır.

Bulgular

Çalışmanın değerlendirilmesinde Türkiye'de SSVD konusuna yönelik yapılan web sitelerinin yapı, içerik ve kalite özellikleri incelenmiştir. Çalışmada web sitelerine ilişkin iki tema ve bu temalardan alt temalar elde edildi. İrdelenen web sitelerinin veri analizleri hakkındaki bulgular web tabanlarının yapı ve içeriklerine ilişkin özellikler ve web tabanlarının kalite özellikleri tema başlıklarında sunulmuştur.

Gerekli olduğu düşünülen dört tema, dokuz kategori ve 37 alt kategori keşfedildi (Tablo 3). Keşfedilen dört tema: faaliyetlerde deneyimlenen sorunlar, faaliyetlerde deneyimlenen avantajlar, anksiyete ile stres deneyimi ve zorluklarla baş etme stratejileri.

Tema 1. Web tabanlarının yapı ve içeriklerine ilişkin özellikler

Bu temada çalışmaya dâhil edilen web siteleri yapısal ve içeriksel olarak; "görsellik", "SSVD hakkında verilen bilgiler, kullanılan betimlemeler", "web sitesinin kurulum amacı", "iletişim bölümü" alt temaları niteliksel olarak sunulmuştur.

Yapı: irdelenen web sitelerinde, görsellik, web sitelerinin kurulum amaçları ve forum özellikleri gibi yapısal özellikler ön plana çıkmıştır. Web sitelerinin genelinde iletişim bölümü ya tıbbi bilgi almak ya da deneyimlerini paylaşmak amacıyla aktif olarak kullanılıyordu. Yazarlarının ya da kurucularının belli olduğu web siteleri reklam ya da ticari amaçlı kurulmuştu. Yazarlar çoğunlukla özel bir sağlık kuruluşuna bağlı çalışan tıp doktorlarıydı.

Görsellik: Web sitelerinin özellikleri web sitelerinin finansmanlarına göre düzenlenmişti. Kar amacı güden web sitelerinin SSVD bilgileri sunulan ana sayfada daha renkli arka fonlar, mutlu insan ya da bebek profilleri paylaşılmıştı. Web sitelerin çoğunluğu renklerin dili olarak daha sıcak renkleri tercih etmiştir. Resmi web sitelerinde ise, daha çok beyaz, bej ya da gri arka fonları tercih edilmiştir. Öte yandan özel sağlık kuruluşlarında kadın doğum uzmanlarının profilleri paylaşılmıştı. Web sitelerinde profilleri verilen uzmanların mesleki deneyimleri ve başarıları vurgulanmıştır.

Web sitelerinin kurulum amaçları: Web siteleri irdelendiğinde anonim siteler bilgi alışverişi

amacıyla, özel/bireysel kurulan web siteleri reklam ya da kar gütmeye amaçlı ve resmi web sitelerinin SSVD hakkında güvenli, güncel ve kanıta dayalı bilgiler sunmak amaçlı kurulduğu anlaşılmaktadır.

Forum Bölümü: Her sitede iletişim bölümü bulunmakta olup, forum bölümü kısıtlı sayıdaki web sitesinde mevcuttu. Az sayıdaki web sitesi sadece kadınların görüş, algı ve deneyimlerini paylaştığı platformlardan oluşuyordu. Bazı sitelerde forum bölümü bulunmakta olup, SSVD hakkında bilgi gereksinimi olan ya da SSVD karar alma aşamasındaki kadınların rağbet ettiği alanlardandı.

İçerik: İrdelenen web sitelerinde, sezaryen sonrası vajinal doğum (SSDV) hakkında verilen bilgiler ve betimlemeler, SSVD yapan kadınların deneyimleri, SSVD olumlu yönleri, SSVD riskler, SSVD hakkında kadınların düşünceleri ve gebelerin karar alma deneyim paylaşımlarından oluşan içerikler ön plana çıkmıştır. Ancak yazılardaki içerikler terminolojik açıdan yüksek tahsilli ve sağlık okuryazarlığı yüksek bireylere hitap ediyordu. Web sitelerine ilişkin bilgi içerikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Web tabanlarına ilişkin bilgiler ve özellikler

Kod	SSVD hakkında bilgiler	Görsellik	İletişim	Kurulum amacı
W_1	Tanım, uygunluk, avantaj: hızlı involüsyon, kısa taburculuk	√	√	Ticari/Reklam
W_2	Uygunluk, riskler, avantaj: pozitif doğum, hızlı involüsyon, kısa taburculuk	X	√	Kamu/Bilgi
W_3	Tanım, uygunluk, ETS dezavantaj: az sayıda doğum	√	√	Ticari/Reklam
W_4	Uygunluk, doğum ekibi bulmada zorlanma	√	√	Ticari/Reklam
W_5	Tanım, riskler; uterus rüptürü	√	X	Ticari/Reklam
W_6	Tanım, uygunluk, ETS riskler	X	X	Kamu/Bilgi
W_7	Tanım, uygunluk, riskler, ETS riskler	X	√	Kamu/Bilgi
W_8	Deneyimler: Olumsuz ETS, olumlu SSVD, avantaj: doğum sayısı	√	√	Bilgi
W_9	Deneyimler: Olumsuz ETS, olumlu SSVD, ETS dezavantaj: Uterusta yara izi	√	√	Bilgi
W_10	Tanım, uygunluk, ETS riskler, kararlara saygı	√	√	Ticari/Bilgi
W_11	Tanım, uygunluk, kararlara saygı	√	√	Ticari/Reklam
W_12	Uygunluk, riskler, ETS riskler	√	√	Ticari/Reklam
W_13	Tanım, riskler	√	√	Ticari/Bilgi
W_14	Deneyimler: Olumsuz ETS, olumlu SSVD	X	√	Bilgi
W_15	ETS riskler, kararlara saygı	√	√	Bilgi
W_16	Deneyimler: olumsuz ETS, olumlu SSVD deneyimler	√	X	Bilgi
W_17	Deneyimler: Olumlu SSVD	√	X	Bilgi
W_18	Tanım, uygunluk	√	X	Ticari/Reklam
W_19	Tanım, uygunluk	X	X	Ticari/Reklam
W_20	Deneyimler: olumlu SSVD	√	X	Ticari/Reklam
W_21	Tanım, uygunluk, ETS riskler	√	X	Ticari/Reklam
W_22	Tanım, uygunluk, riskler, ETS riskler	√	√	Kamu/Bilgi
W_23	Tanım, uygunluk, riskler, ETS riskler	√	√	Bilgi

W: Web tabanı, SSVD: Sezaryen sonrası vajinal doğum, ETS: Elektif Tekrarlı Sezaryen, √: Mevcut, X: Yok

SSVD Hakkında Verilen Bilgiler ve Betimlemeler: Web sitelerinde SSVD hakkında yüzeysel bilgiler verilmişti. İçeriklerin genelinde bu bilgilerin nereden elde edildiği ya da kanıta dayalı kaynaklar paylaşılmamıştır. Verilen bilgilerde SSVD betimlenirken, popüler uygulama, uygunluk durumları, nasıl bir doğum olduğu ve SSVD başarı oranları vurgulanmıştır.

SSVD yapan kadınların deneyimleri: Bazı web sitelerinde kadınlar geçmiş SSVD deneyimlerini paylaşmıştı. Kısıtlı sayıdaki web sitesinde paylaşılan deneyimler çoğunlukla olumlu deneyimlerden oluşuyordu. Web sitelerinin forum bölümlerinde deneyimlerini paylaşan kadınların rumuzları anonimdi.

SSVD olumlu yönleri: Web sitelerinde SSVD olumlu yönleri öne çıkarılmıştır. Web sitelerinde SSVD başarı oranları, anne ve yenidoğan sağlığı için olumlu sonuçları paylaşılmıştır.

SSVD riskler: Web sitelerinde SSVD hakkında riskin az olduğu vurgulanmıştı. SSVD hakkındaki olası tehlikeler az sayıdaki web sitesinde paylaşılmıştır.

SSVD hakkında kadınların düşünceleri: Web sitelerinde SSVD hakkında karar almaya çalışan kadınlara yönelik daha çok forum bölümünde olumlu düşüncelerini paylaşmıştır. Onun haricinde web sitelerindeki tüm kadınların SSVD hakkındaki düşünceleri pozitif, çok az kadın çekimserdi.

Gebelerin karar alma deneyimleri: SSVD doğum yapmaya karar veren gebeler çoğunlukla kararları hastane başvuruları sonrası değiştiğini paylaşmışlardır. Kadınların paylaşımlarından anlaşılabilir, kadınların SSVD için uygun bir sağlık kuruluşu bulmakta zorlanmalarıydı. Gebeler hekimlerin medikolegal kaygılarla SSVD hakkında çekimser olduklarını iddia etmişlerdir.

Tema 2. Web tabanlarının kalite özellikleri

Bu temadaki alt temalar “yazarlık”, “referans kullanma durumu”, “çıkarcı çatışması” ve “güncellik” başlıkları altında niteliksel olarak sunulmuştur. Yapılan veri analizleri sonucunda, web sitelerinin on beşi anonimdir. Web sitelerinde SSVD kapsamı ve tanımı hakkında yüzeysel bilgiler mevcuttu. Genel olarak bu bilgilerin elde edildiği kaynaklar belirsizdir. Referans kullanma durumu irdelendiğinde, web sitelerinin son yıllarda yayınlanmayan ve kanıtlarının değişme ihtimali olan çok güncel olmayan kaynaklardan oluştuğu anlaşılıyordu.

İrdelenen web sitelerinin büyük bir kısmı hekimler tarafından oluşturulan kar amacı güden, finansal kaynak sağlama amaçlı, reklam amaçlı ve az sayıda web sitelerinin amacı salt bilgilendirme içermektedir. İncelenen web siteleri SSVD betimleyen/hatırlatan sembol, işaret vb. kullanım bakımından yeterli değildir. Web tabanlarının kalite özellikleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Web tabanlarına ilişkin kalite özellikleri

Kod	Yazar adı	Yazar kurumu	Yazar Bilgileri	Referans	Çıkar çatışması	Kuruluş	Güncellik
W_1	√	√	√	√	X	√	√
W_2	√	√	√	X	X	X	X
W_3	√	√	√	X	X	X	√
W_4	√	X	X	X	X	X	X
W_5	√	X	X	X	X	X	X
W_6	√	√	√	X	X	X	X
W_7	√	X	X	√	X	X	X
W_8	Anonim	X	X	√	X	X	X
W_9	Anonim	X	X	√	X	X	X
W_10	√	X	X	√	X	X	X
W_11	√	√	X	X	X	X	X
W_12	√	√	√	X	X	X	X
W_13	√	X	X	X	X	X	X
W_14	Anonim	X	√	√	X	X	X
W_15	Anonim	X	X	√	X	X	X
W_16	Anonim	X	√	√	X	X	X
W_17	Anonim	√	X	√	√	X	X
W_18	√	√	X	X	√	X	X
W_19	√	X	X	X	√	√	X
W_20	√	√	X	X	√	√	X
W_21	√	√	X	X	√	√	X
W_22	√	X	X	X	X	X	√
W_23	Anonim	X	X	√	X	X	√

W: Web tabanı, X: Yok, √: Mevcut

Silberg hesap verilebilirlik kalite puanı ortalama 3.75 olarak hesaplanmıştır.

Yazarlık (yazar adı, kurumu ve bilgileri): Web sitelerinin çoğunluğunda yazar adı mevcut olsa da, on dört yazarın kurum ya da bireysel özellikleri anonimdir. Yazarlar arasında hekimler, SSVD tercih eden ve deneyimleyen kadınlar, SSVD yapılan merkezlerde görev yapan kişiler ve az sayıda bulunan sağlık bakanlığına ait bilgiler mevcuttur.

Referans: Sezaryen sonrası vajinal doğum yapan kişiler herhangi bir kaynak kullanmadan sadece kendi deneyimlerini ve bu konudaki düşüncelerini paylaşmıştır. Sezaryen sonrası vajinal doğum yapılan merkezlerin web sitelerinde kaynak olarak, hekimler bu konudaki yazılarını paylaşmıştır. Web sitelerinde ise sunulan bilgilerin nereden alındığına ilişkin çoğunlukla kanıtla dayalı herhangi bir kaynak gösterilmemiştir.

Çıkar çatışması: İncelenen web sitelerinin büyük bir kısmı finansal kaynak ve reklam amacıyla yazılmıştır. Sezaryen sonrası vajinal doğum yapan kişilerin oluşturduğu web siteleri bilgi vermek ve deneyimleri paylaşmak amaçlı yazılmıştır. Az sayıda bulunan Sağlık Bakanlığının oluşturduğu web siteleri de bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Makalelerin genelinde olası çıkar çatışmalarının açıklanması yeterli değildir.

Güncellik: Web sitelerinin neredeyse tamamının ne zaman kurulduğu hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İrdelenen web sitelerin çoğunluğunda bilgilerin ve sitenin ne zaman güncellendiği hakkında bilgiler ve bilgilerin edinildiği kaynakların güncelliği de kısıtlıdır. Ayrıca, incelenen web siteleri SSVD betimleyen/hatırlatan sembol, işaret vb. kullanım bakımından yeterli değildir.

Tartışma

İnternet, dünya genelinde oldukça yaygın ve gittikçe de daha fazla kullanılmaya devam eden sanal bir bilgi platformu olarak kullanılıyor (Ködmön, 2018). Bu küresel sanal kütüphanede yaygın olarak sağlık alanında bilgi tarama küresel olarak popülerliğini koruyor (Lee ve ark., 2014; Kushniruk, 2019). Ne var ki, internette sağlık konularında tarama yapmak internetteki bilgilerin güvenilirliği hususundaki endişeler araştırmacılar arasında güncel tartışma konularına yol açmıştır (Wagner ve ark., 2022). Ancak web tabanlarının kalitesi ve içeriklerinin doyuruculuğuyla ilgili sınırlı çalışma bulunmaktadır. Bildiğimiz kadarıyla, sezaryen sonrası vajinal doğum (SSVD) kararları

hakkındaki sınırlı sayıda uluslararası çalışmalar incelendiğinde online bilgiler anne adaylarının birincil bilgi kaynağı olduğu görülmektedir (Whitelaw ve ark., 2014). Türkiye'de 2022 yılı internet kullanma oranı %94.1 olup, kadınların %80.9'u interneti aktif olarak kullanıyordu (TÜİK, 2022). Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalarda, yetişkinler sağlık bilgileri için web sitelerini aktif olarak kullanıyordu (Can ve ark., 2014; Özer ve ark., 2012). Çalışmalarda internet kullanıcılarının sağlık okur yazarlık durumları ve sağlıklı davranış şekilleri olumlu etkilendiği gibi olumsuz alışkanlıkların ya da hatalı, eksik bilgilerin edinildiği anlaşılmıştır (Lee ve ark., 2014; Whitelaw ve ark., 2014; Peddie ve ark., 2015; Bantan ve Abanhaim, 2015; Wagner ve ark., 2022). Genel olarak gebeler SSVD hakkındaki kararlarını şekillendirmede, web sitelerini yaygın olarak kullanmaktadır (Shorten ve ark., 2015; Shorten ve ark., 2019; Canbay ve Çitil, 2022; Sys ve ark., 2022; Chen ve ark., 2023). Bu sonuçlara göre, SSVD hakkındaki web sitelerinin güvenilirliği hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyulduğu açıktır.

Web tabanlarının yapı ve içeriklerine ilişkin özelliklerin tartışılması

Çalışmamızda irdelenen web sitelerinin, kurulum amacının ticari olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında literatürdeki sezaryen sonrası vajinal doğum (SSVD) konulu web sitelerinin çoğunluğunun içeriği benzer şekilde web sitelerinin kuruluş amacına (ticari, reklam, bilgi verme vb.) ya da ülkedeki sezaryen oranlarına bağlıydı (Whitelaw ve ark., 2014; Bantan ve Abanhaim, 2015; Konheim-Kalkstein ve ark., 2015). Bu bakımdan Bantan ve ark.,'nın (2015) ve Peddie ve ark.,'nın (2015) çalışmalarının sonuçlarındaki gibi; SSVD planlayan kadınların kuruluş amacı sağlıklı bilgi sağlamak olan, gebe dostu web sitelerine yönlendirilmeleri gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmamızda irdelenen web sitelerinin görselliği çoğunlukla dikkat çekici olsa da, sitelerin çoğunluğunda sınırlı forum ve SSVD bilgi bölümü (SSVD tanımı, SSVD uygunluk kriterleri, SSVD komplikasyonları ve elektif tekrarlı sezaryen riskleri) bulunmaktadır. Bir çalışmada ele alınan web sitelerinde SSVD seçenekleri hakkında sınırlı bilgi içerdiği belirlenmiştir (Whitelaw ve ark., 2014). Başka bir çalışmada devlet kurumları tarafından finanse edilen web sitelerinde SSVD hakkında daha doyurucu bilgiler bulunduğu bildirilmiştir (Peddie ve ark., 2015). Bu bakımdan SSVD içerikli web sitelerinin bilgilerin kurulum amacı bilgi içeriği ve akışını şekillendirmiş olabilir.

Çalışmamızda sınırlı forum bölümü bulunan sitelerde ise, kadınlar daha çok duygusal destek, deneyim paylaşımının yanı sıra, SSVD kararlarını onaylayacak birileri ve bilgi arayışındaydılar. Sezaryen oranlarını düşürmede SSVD etkili bir strateji olsa da (Bonzon ve ark., 2017), SSVD planlayan kadınlar kararlarını destekleyecek uygun doğum ekibi bulmakta zorlanmaktadırlar (Bonzon ve ark., 2017; Canbay ve Çitil, 2022). Ancak SSVD eğilimi olan kadınların popüler olarak ilk başvurduğu bilgi kaynağı internet olup (Whitelaw ve ark., 2014), SSVD kararlarını şekillendiren ve kadınların SSVD deneyimlerini paylaştıkları web siteleri de bulunmaktadır (Bantan ve Abanhaim, 2015). İnternet kaynaklarının sezaryen sonrası ortak karar verme üzerinde büyük bir potansiyeli olabilir (Shorten ve ark., 2015). Tayland'da gerçekleştirilen bir çalışmada yapay zeka destekli yenilikçi bir yaklaşımla web tabanlı SSVD karar yardımının (Chen ve ark., 2023) ve başka bir çalışmadaki etkileşimli güvenli web sitelerinin SSVD başarısını arttırdığı tespit edilmiştir (Shorten ve ark., 2015). Bu bağlamda küresel olarak multidisipliner, bireyselleştirilmiş bakım ilkelerine dayalı, sağlık politikası ve küresel sağlık alanındaki ebelik yeniliklerini ele alan gebe dostu web sitelerinin tasarlanması geliştirmeye açık bir yöndür.

Çalışmamızda terminolojik açıdan web siteleri daha çok sağlık okuryazarlığı yüksek bireylere hitap etmektedir. Benzer nitelikte gerçekleştirilen sınırlı sayıdaki çalışmalarda irdelenen web sitelerinin neredeyse tamamı eğitim düzeyi yüksek bireylere hitap ediyordu (Bantan ve Abanhaim, 2015; Peddie ve ark., 2015; Wagner ve ark., 2022). Diğer bir çalışmadaki sonuçlara göre, sağlık okuryazarlığı yüksek bireylerin anlayabileceği türden bilgiler web sitelerinde bulunmaktaydı (Whitelaw ve ark., 2014). Sonuçlara göre, mevcut web sitelerini tüm eğitim seviyelerine uygun hale getirmek geliştirilmesi gereken açık bir yöndür.

Web tabanlarının kalite özelliklerinin tartışılması

Çalışmamızdaki web sitelerinin çoğunluğu irdelendiğinde, sitelerin yarısından fazlasının yazarı belli olsa da, yazarlara ait bilgiler anonimdir. Yazarlarının ifşa edildiği web sitelerinin (çoğunlukla doktor/özel hastane), çoğunlukla reklam ya da ticari amaçlı kurulduğu anlaşıyordu. Literatürde gerçekleştirilen çalışmalarda web tabanlı SSVD karar desteklerinin kalitelerinin etnosentrik yaklaşımdan uzak bir şekilde nasıl arttırılacağı tartışmaları güncelliğini korumaktadır (Bantan ve Abanhaim, 2015; Peddie

ve ark., 2015; Shorten ve ark., 2019; Wagner ve ark., 2022; Chen ve ark., 2023). Web sitelerinin güvenilirliği hesap verilebilirlik ilkeleri ile anlaşılır ve multidisipliner bir yaklaşımla kurulan web siteleri kullanıcı dostudur (Silberg ve ark., 1997; Whitelaw ve ark., 2014; Shorten ve ark., 2015). Ancak kısıtlı sayıdaki çalışmaların sonuçlarında web sitelerinin finans kaynakları ve kurulum amaçları web sitelerinin özelliklerini şekillendirdiği bildirilmiştir (Bantan ve Abanhaim, 2015; Peddie ve ark., 2015). Bu bağlamda web sitelerinin ticari/reklam ve anonim olması durumları web sitelerinin güvenilirliği hakkında kuşku uyandırabilir. Web sitelerinin kalite özelliklerinin nasıl arttırılacağı konusunda daha fazla çalışmaya gereksinim duyulduğu açıktır.

Bu çalışmada incelenen kurucuları belli web sitelerinde bilgilerin edinildiği kaynaklar kanıta dayalı ve güncel şekilde paylaşılmıştı. Sağlık profesyonelleri tıbbi kararlarda güncel kanıta dayalı kaynaklara başvurur (Uysal ve Uçak, 2013; Çopur ve ark., 2015). Kanıtlar sezaryenin endikasyonu olmadığı zamanlarda anne ve fetus için zararlı olacağı yönündedir (Sayın ve ark., 2018). Bizim çalışmamızdaki gibi farklı çalışma desenlerinde tasarlanan az sayıdaki araştırmada irdelenen az sayıdaki web sitesinde, SSVD hakkında kanıta dayalı bilgilerden faydalanıldığı anlaşılmaktadır (Whitelaw ve ark., 2014; Bantan ve Abanhaim, 2015; Peddie ve ark., 2015). Web sitelerinin sağlık bilgisi arayan bireylerin ihtiyaçlarına ne ölçüde hitap ettiği belirsizdir (Lee ve ark., 2014). Öte yandan internetteki sağlık bilgileri hayat kurtarıcı olabileceği gibi, yanlış kararlar kritik sonuçlar doğurabilir (Kushniruk, 2019). Bu bakımdan web tabanlı kaynaklarda kanıta dayalı bilgilerin kullanılması SSVD kararlarını şekillendirmede gebelerin doğru kaynaklara ulaşmasını kolaylaştırabilir.

Ele aldığımız web sitelerinin geneli çıkar çatışması beyanı ve bilgi yanlılığını önlemek hakkında bir anekdot paylaşmamıştı. SSVD hakkındaki web sitelerinin nitel analizinin yapıldığı bir çalışmada ya SSVD hakkındaki bazı bilgiler öne çıkarılmış ya da yanlış bilgiler (SSVD teşviki/caydırma, SSVD olumlu/olumsuz sonuçlar, tekrarlı elektif sezaryen teşviki vb.) bulunmaktaydı (Peddie ve ark., 2015). Silberg (1997) web tabanlı hesap verilebilirlik kalite özelliklerine göre, bilgi yanlılığını önlemede çıkar beyanı vurgulanmalıdır. Bir çalışmada kaliteli çevrimiçi sağlık bilgilerine yönlendirmede sağlık

profesyonellerinin sorumlulukları vurgulanmıştır (Lee ve ark., 2014).

Sınırlılık ve Genellenabilirlik

Bu doküman analizi Türkiye'deki sezaryen sonrası vajinal doğum hakkındaki web sitelerinin irdelenmesinden ibarettir. Gelişmişlik düzeyi ve kültürleri farklı coğrafyalardaki web sitelerinin içerik ve niteliği değişebilir. Bu nedenle gerçekleştirilecek farklı doküman analizlerinden farklı sonuçlar elde etmek mümkündür.

Sonuç ve Öneriler

Sezaryen sonrası vajinal doğumla (SSVD) ilgili web sitelerinin kaliteleri ve bilgi içerikleri çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca web sitelerinin kurulum amacı ve içeriği, kurulum amaçlarına göre değişkenlik göstermektedir. Sınırlı sayıda kullanıcı dostu ve bilgilendirici web siteleri, resmi web siteleri tarafından kurulmuştur. Web sitelerinin genelinde yoğun terminolojik bilgiler bulunmaktaydı. Web sitelerinin anlaşılabilirliğini artırmada turing testleri gibi inovatif pilot çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Öte yandan gebeleri yüksek kaliteli güvenli kaynaklara teşvik etmek ve sezaryen sonrası doğum kararlarında farkındalığı arttırmada çalışmaya gereksinim duyulmaktadır.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee

Approval: Bu çalışma, nitel desende bir doküman analizi çalışması olup, etik kurul gerektirmeyen bir çalışmadır. Çalışmada irdelenen web sitelerindeki özel ve tüzel kişiler ya da kurumlar ifşa edilmemiştir. Web siteleri isimleri gizlenerek anonim şekilde paylaşılmıştır.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: ETÇ, FÇC; Tasarım: ETÇ, FÇC; Danışmanlık: ETÇ, FÇC; Veri toplama ve/veya Veri İşleme: ETÇ, FÇC, HK; Analiz ve/veya Yorum: ETÇ, FÇC, HK; Kaynak tarama: ETÇ, FÇC, HK; Makalenin Yazımı: ETÇ, FÇC, HK; Eleştirel inceleme: ETÇ, FÇC, HK.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu çalışma için herhangi bir kurum veya kuruluşun finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Araştırmada Türkiye'de sezaryen sonrası vajinal doğuma ilişkin web sitelerinin çoğunluğunda sağlık okuryazarlığı yüksek bireylere hitap eden tıp terminolojisi yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu sonuç tüm eğitim düzeyindeki bireylere sezaryen sonrası vajinal doğum (SSVD) konusunda güvenilir

bilgi sağlamayı amaçlayan web sitesi tasarlayan sağlık profesyonelleri için yol gösterici olabilir.

- Web sitelerinin içerikleri kurulum amaçlarına göre değişkenlik gösterdiği ve kamu tarafından SSVD hakkında daha güncel ve kanıta dayalı bilgilere yer verildiği belirlenmiştir. Bu bakımdan sağlık profesyonellerinin SSVD planlayan ve SSVD için uygun olan gebeleri gebe dostu web sitelerine yönlendirmeleri hususunda dikkat etmesi gerektiğini gösteren bir rehber olmuştur.
- Gebelerin SSVD konusunda bilgi alışverişi sağladığı ve deneyimlerini paylaştığı web sitelerinde SSVD konusunda kararlarını destekleyecek ve deneyimli bir doğum ekibi bulmakta zorlandıkları saptanmıştır. Bu nedenle gebelerle kurulan prenatal iletişimde SSVD için verilen hizmetler hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılması ve gebelere daha çok zaman ayrılması gerektiğini göstermektedir.

Kaynaklar

- Attanasio LB, Kozhimannil KB, Kjerulff KH. (2019). Women's preference for vaginal birth after a first delivery by cesarean. *Birth*, 46(1), 51–60. [https://doi:10.1111/birt.12386](https://doi.org/10.1111/birt.12386)
- Bantan N, Abenhaim HA. (2015). Vaginal births after caesarean: What does Google think about it? *Women and birth*, 28(1), 21–24. <https://doi.org/10.1016/j.wombi.2014.10.004>
- Basile Ibrahim B, Kennedy HP, Whittemore R. (2020). Women's perceptions of barriers and facilitators to vaginal birth after cesarean in the United States: An integrative review. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 65(3), 349–361. [https://doi:10.1111/jmwh.13083](https://doi.org/10.1111/jmwh.13083)
- Bonzon M, Gross MM, Karch A, Grylka-Baeschlin S. (2017). Deciding on the mode of birth after a previous caesarean section-An online survey investigating women's preferences in Western Switzerland. *Midwifery*, 50, 219–227. [https://doi:10.1016/j.midw.2017.04.005](https://doi.org/10.1016/j.midw.2017.04.005)
- Can A, Sönmez E, Özer F, Ayva G, Bacı H, Kaya H ve ark. (2014). Sağlık arama davranışı olarak internet kullanımını inceleyen bir araştırma. *Cumhuriyet Medical Journal*, 36 (4), 486–494. [https://doi:10.7197/cmj.v36i4.5000066422](https://doi.org/10.7197/cmj.v36i4.5000066422)
- Chen SW, Shorten A, Yeh CC, Kao CH, Lu YY, Hu HW. (2023). An innovative web-based decision-aid about birth after cesarean for shared decision making in Taiwan: study protocol for a randomized control trial. *Trials*, 24 (1), 103. [https://doi:10.1186/s13063-023-07103-8](https://doi.org/10.1186/s13063-023-07103-8)
- Canbay FÇ, Çitil ET. (2022). Vaginal birth after cesarean or recurrent elective cesarean section: What are the decision making processes of pregnant women in Turkey? A phenomenological study. *Health Care for Women International*, 17, 1–21. [https://doi:10.1080/07399332.2022.2070624](https://doi.org/10.1080/07399332.2022.2070624)

- Çopur EÖ, Kuru N, Seyman CC. (2015). Hemşirelikte kanıta dayalı uygulamalara genel bakış. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 1(2), 51-55.
- Dahlen HG, Homer CS. (2013). 'Motherbirth or childbirth'? A prospective analysis of vaginal birth after caesarean blogs. *Midwifery*, 29(2), 167-173. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2011.11.007>.
- Internet World Stats. World internet users statistics and 2023 world population stats. Erişim adresi: www.internetworldstats.com/stats.htm. Erişim tarihi: 14.02.2023.
- Keedle H, Schmied V, Burns E, Dahlen HG. (2019). A narrative analysis of women's experiences of planning a vaginal birth after caesarean (VBAC) in Australia using critical feminist theory. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 19 (1), 142. <https://doi.org/10.1186/s12884-019-2297-4>.
- Ködmön J. (2018). Health information on the internet. *Orvosi Hetilap*, 159 (22), 855-862. <https://doi.org/10.1556/650.2018.31107>.
- Konheim-Kalkstein YL, Whyte R, Miron-Shatz T, Stellmack MA. (2015). What are VBAC Women Seeking and Sharing? A Content Analysis of Online Discussion Boards. *Birth*, 42(3), 277-282. <https://doi.org/10.1111/birt.12167>.
- Kushniruk A. (2019). The Importance of Health Information on the Internet: How It Saved My Life and How it Can Save Yours. *Journal of Medical Internet Research*, 21(10), 16690. <https://doi.org/10.2196/16690>.
- Lee K, Hoti K, Hughes JD, Emmerton L. (2014). Dr Google and the consumer: a qualitative study exploring the navigational needs and online health information-seeking behaviors of consumers with chronic health conditions. *Journal of Medical Internet Research*, 16(12), 262. <https://doi.org/10.2196/jmir.3706>
- Németh G, Molnár A. (2017). Vaginal birth after cesarean section in light of international opinions. *Orvosi hetilap*, 158(30), 1168-1174. <https://doi.org/10.1556/650.2017.30810>
- Özer AÖ, Şantaş AF, Budak AF. (2012). Sağlık Web Sitelerinin Kullanım Düzeylerinin İncelenmesi: Örnek Bir Uygulama. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(4), 128-140.
- Peddie VL, Whitelaw N, Cumming GP, Bhattacharya S, Black M. (2015). Qualitative website analysis of information on birth after caesarean section. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 15, 180. <https://doi.org/10.1186/s12884-015-0614-0>
- Sayın NC, Gürsor Erzincan S, Uzun Çilingir I. (2018). Sezaryen: Kanıta Dayalı Bilgiler. *Türkiye Klinikleri J Gynecol Obst-Special Topics*, 11(1), 76-81.
- Şentürk Erenel A, Pelit Aksu S. (2017). Sezaryen sonrası vajinal doğum: Neden ve hangi koşullarda? *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 235-242.
- Shorten A, Fagerlin A, Illuzzi J, Kennedy HP, Lakehomer H, Pettker CM ve ark. (2015). Developing an Internet-Based Decision Aid for Women Choosing Between Vaginal Birth After Cesarean and Planned Repeat Cesarean. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 60(4), 390-400.
- Shorten A, Shorten B, Fagerlin A, Illuzzi J, Kennedy HP, Pettker C ve ark. (2019). A Study to Assess the Feasibility of Implementing a Web-Based Decision Aid for Birth after Cesarean to Increase Opportunities for Shared Decision Making in Ethnically Diverse Settings. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 64(1), 78-87. <https://doi.org/10.1111/jmwh.12908>.
- Silberg WM, Lundberg GD, Musacchio RA. (1997). Assessing, Controlling, and Assuring the Quality of Medical Information on the Internet: Caveant Lector et Viewor-Let the Reader and Viewer Beware. *JAMA*, 277(15), 1244-1245. <https://doi.org/10.1001/jama.1997.03540390074039>
- Sys D, Baranowska B, Kajdy A, Tataj-Puzyna U, Gotlib J, Bączek G ve ark. (2022). Women's views and preferences regarding the mode of birth after cesarean section: Polish cross-sectional web-based survey. *European Journal of Obstetrics and Gynecology and Reproductive Biology*, 273, 26-32. <https://doi.org/10.1016/j.ejogrb.2022.04.006>.
- Tahseen S, Griffiths M. (2010). Vaginal birth after two caesarean sections (VBAC-2)-a systematic review with meta-analysis of success rate and adverse outcomes of VBAC-2 versus VBAC-1 and repeat (third) caesarean sections. *BJOG: An international Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 117(1), 5-19.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması (2022). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: Ağustos, 2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması (2021). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: Mart, 2021.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Anne Sağlığı ve Bakımı, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK. Erişim tarihi: 2022 Şub 5. Erişim adresi: <http://www.hips.hacettepe.edu.tr>. s.111.
- Uysal EK, Uçak NÖ. (2013). Tıp akademisyenlerinin kanıta dayalı bilgi gereksinimleri ve bilgi arama davranışları. *Bilgi Dünyası*, 14(1), 37-61.
- Wagner T, Howe CJ, Lewis B, Adame T. (2022). Is Your WebLitLegit? Finding Safe and Good Health Information on the Internet. *Health Literacy Research and Practice*, 6(2), 151-158.
- Whitelaw N, Bhattacharya S, McLernon D, Black M. (2014). Internet information on birth options after caesarean compared to the RCOG patient information leaflet; a web survey. *BMC Pregnancy Childbirth*, 14, 361.